

Egy magyar értelmiségi belgiumi emigrációban

Az 1947. évi – a második világháborút lezáró – békeszerződés után világossá vált, hogy Magyarország végleg a „szovjet zóna” tagja lesz, fokozatosan megindul a szovjet típusú állam kiépítése, ami nem sok „jót” ígért a magyar polgári társadalomnak. Valóban ekkor indult meg a nyugati országokba történő menekülés. A szökést gondosan tervezni kellett, nemcsak abból a szempontból, nehogy határőrségbe vagy a nyugati határ körzetében tartózkodó szovjet katonák „karjaiba” fussanak bele a menekülők. Gondolni kellett az itthon maradtakra is, nehogy valami bajuk legyen. Az utat elő kellett készíteni, hogy a határ túlsó oldalán várják az illetőt, tanulni vagy dolgozni tudjon. Természetesen voltak kalandos szökések, amikor vasutasok segítségével vonatszerelvények aljába rejtőzve vagy járművek (szekerek, gépkocsik belső részeiben) kihasználásával távozhattak. Természetesen mindegyiknél „igénybe kellett” venni a helyi lakosság támogatását, akik éjnek éjjelén elvezették az embereket a határ biztos ösvényéhez. Ez mindkettő – a menekülő és a támogató – számára veszélyes lehetett, lebukás esetén súlyos büntetésnek nézhettek elébe. Az elmúlt években-évtizedekben sok olyan elbeszélés látott nyomdai napvilágot, amelyek ezekről az esetekről szóltak. (Ezeket a történeteket el kell választani az 1956-os menekülésektől, amikor a menekültek ezrei hagyták el naponta az országot.)

A Testis historicum. Adalékok egy kor megértéséhez 1944–2015 című könyv szerzője, Rezsőházy Rudolf saját menekülését írja le. A könyv valójában két részből áll: az 1944–1949 közötti szakasz a szerző naplójának élményeiből, észrevételeiből áll, az 1949 utáni fejezetek már az emigráció leírása. Erről a szerző a következőket mondja: „A következőkben bemutatott életrajzi anyagok alapját az 1944-től 1954-ig vezetett naplóm képezi. 1944. január 1-től (pár nappal 15. születésnapom előtt) mindennap feljegyeztem, ami velem történt. Azonban a naplók tartalmazzák a politikai élet markánsabb megnyilvánulásait is, és megjegyzéseimet ezekkel kapcsolatban. A családi és baráti, valamint társadalmi életem leírásából lehet következtetni arra a környezetre, amelyhez tartoztam. Sok tanúságtétel olvasható a világháború utáni generációról, különösképp a jövőre készülő ifjúságról... Radikális különbség választja el a tanú meglátásait és a tudós történész szemléletét. A tanú nem ismeri cselekedeteinek és véleményeinek következményeit, a történész pedig ismeri a tényeket és események eredményeit. [...] Én 1945-ben nem sejtettem, hogy a születő demokrácia a kommunizmusba fog torkollni. Mint történész ma már tudom, hogy ez a folyamat hová vezetett.

A szerző, Rezsőházy Rudolf polgári középosztályból származó ifjú a Budapesti Kegyesrendi (Piarista) Gimnáziumban tanult, s tett érettségi vizsgát 1947-ben, a budapesti egyetem jogi karán folytatta tanulmányait, bár emellett katolikus lapoknál újságírással is foglalkozott. Érdekes és reális képet rajzol a magyar politikai életéről, ahol erőteljes baloldali (kommunista) előrenyomulás volt tapasztalható. Az érdeklődő ifjú figyelme mindenre kiterjedt, elemzései a mai kor olvasóit lebilincselheti. Az egyre jobban baloldal felé sodródás éveiben a szerző több olyan diákmozgalomban vesz részt, ami a helyzet jobbítására törekedett, de érezhető lett a kudarc, a várható leszámolás veszélye. Érdekes kép rajzolódik ki a csalódásról, a hatalommal szembeni tehetetlenség bénító erejéről. Valóban választani kellett két út közül: a belenyugvás és belesimulás az új rendbe, vagy távozni az országból. Sorra vették vád alá a demokratikus parlamenti pártok vezetőegységét, lemondatták a miniszterelnököt, „feldarabolták” a parlamenti pártokat, a politikai hangadókat az itt állomásozó szovjetkatonaság védte meg. Maga írja: „1949. január 29-én még táncolni voltam. Másnap indultam Sopronba, hogy onnan átkeljünk a határon...”

Két társával – Lámfalussy Sándorral és Szabó Dénessel – vágta neki a határnak, természetesen gondosan megtervezték az utat, mindig voltak, akik várták őket, egyházi

egyesületek, szerzetes tanárok, akik nem sokkal előbb hagyták el az országot. Átlépve a határt még nem múltott el a veszély: a szovjet zónát ki kellett kerülni, a legkisebb tévedés a kint tartózkodást fenyegette.

Az emlékirat második részében – lényegében a kint tartózkodás idején – Rezsőházy már nem támaszkodik naplójára, emlékezetből mondja el az eseményeket. Elsősorban azzal a szándékkal „mert az egyedi kalandon túl talán tanúskodik is egy generáció problémáiról, döntéseiről és sorsáról”. A nehézségek nem múltak el, mert Sopronba érkezve – a pályaudvar kijáratánál – a detektívek „karjaiba rohantak”, csak az útvonal gondos megtervezésének köszönhető a szabadulásukat. Előre megszervezték, hogy a soproni múzeumban terveznek kutatásokat. Ezt a múzeumigazgatója igazolta, bár az államvédelmisek további kihallgatásoknak vetették alá. A soproni kényszervárakozás igazán szerepjátszás is lett: gondosan végezték múzeumi kutatómunkájukat, miközben biztosak voltak abban, hogy „láthatatlan” szemek vizslatnak utánuk. Végül 1949. február 4-én lépték át a határt, majd február 5-én már Bécsben voltak.

A következő hetek a nyugati tanulmányok előkészítésével teltek, de már a felszabaddultság örömeivel nézték a várost, a bécsi élet humoros és keserű megnyilvánulásait. Ügyük végleges rendezéséig kollégiumban éltek, ahol csak egyetlen kifogásuk lehetett, a „menza” ebédek ellen. Ezt örökölte meg a szerző négyoldalal csipkelődő versében. Végül csak a Bécsből történő „kijutást” kellett megszervezni, hiszen Bécs az ausztriai szovjet zóna közepén volt, ahonnan sem vonattal, sem országúton nem lehetett távozni, így maradt a repülőgép. Ezt az utat a Pan American légitársaság biztosította. Münchenből már szabad volt az út Leuvenbe, ahol Rezsőházy folytathatta tanulmányait.

Itt is folytatta naplóját, de már nem a napi eseményeket vette számba, hanem a maga és más magyarok beilleszkedésének gondjait, sőt – ezt utólag állapította meg – 1953-tól már francia nyelven, amiben szerepet játszott eljövendő felesége, francia nyelvű tanulmányai, de legfőképpen az, hogy francia környezetben élt, teltek napjai. A magyart nem felejtette el, sőt magyar barátaival továbbra is hibátlanul magyarul beszélgetett. Mi lett azokkal, akikkel elhagyta Magyarországot? Lámfalussy Sándor folytatta Pesten elkezdett közgazdasági tanulmányait, amit Oxfordban és Amerikában tökéletesített, az Európai Unió legtekintélyesebb közgazdasági szakembere lett. Szabó Dénes szociológus lett, míg a szerző – felhagyva jogi és külügyi tanulmányaival – később történelmet tanult.

Belgium különös ország Nyugat-Európában: fele francia, fele flamand, akiket csak egy országhatár fog össze. A „belga” franciák élnek az öngúnnal, könnyen nevetnek akár önmagukon is, nem felfuvalkodottak, nem hencegnek, nem kevélyek, így könnyű a beilleszkedés. Rezsőházy „belga-francia” katolikus nőt vett feleségül, apósa orvos volt. Házasságukból hat gyerek született és 52 évig tartott. (Felesége rövid betegségben hunyt el 2007-ben.) Érdekeség, hogy a feleség belekezdett a magyar nyelvtanulásba, ami ugyan nehezen ment, de megbirkózott vele. A gyerekek nem tanultak meg magyarul, ám büszke magyarnak vallják magukat. Rezsőházy ismert társadalomtudós, történész, egyetemi tanár, „társági” szakértő lett, akinek az 1980-as évektől egyre nagyobb és szélesebb területen épültek kapcsolatai Magyarországgal. Szerkesztett folyóiratokat, napilapokban közölt cikkeket speciális magyar témákról. Már 1964-től rendszeresen jöhetett haza tudományos konferenciákra. Ez a rendszerváltoztatás idején felgyorsult, bár nem tért végleg haza, de nagyon gyakran tartózkodik itthon. A politika nem csábította, de a rendszerváltozás óta Magyarországon is részt vesz a tudományos életben és a közéletben. Külső tagja a Magyar Tudományos Akadémiának, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem díszdoktorává avatta.

(Rezsőházy Rudolf: Testis historicum. Adalékok egy kor megértéséhez 1944–2015. Budapest, 2017, Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló Kiadó, 116 p.)